

Aldona Molesztak

Wybrane aspekty zadowolenia z życia w opinii kobiet i mężczyzn osadzonych w zakładach karnych

Wstęp

Źródeł przestępczości kobiet i mężczyzn nie można upatrywać w jednym czynniku. Kryminolodzy: Brunon Hołyst (2000), Bronisław Urban (2001) i Krzysztof Biel (2008) są zdania, że przestępcy nie tworzą grup homogenicznych. Zachowania przestępcze są rezultatem oddziaływania różnorodnych czynników, które charakteryzują każdą jednostkę w swoisty dla niej sposób. Splot różnorodnych czynników wywołujących działania przestępcze zarówno kobiet, jak i mężczyzn czyni ich odpowiedzialnymi za popełnione czyny, co w konsekwencji sprowadza się do osadzenia winnych w zakładzie karnym. Wzrost populacji więziennej w latach dziewięćdziesiątych XX wieku i na początku XXI wieku doprowadził do przeludnienia, ograniczenia przestrzeni, gorszych warunków higienicznych i sanitarnych. Jednocześnie następuje nasilenie aktów agresywnych. Bardzo znaczącą konsekwencją przeludnienia więzień jest skrócenie czasu personelu więziennego na organizowanie zajęć zwiększających szanse powrotu byłych więźniów do społeczności (Pawełek 2008, s. 211). Powstaje zatem pytanie, czy wcześniejsze uwarunkowania pojawienia się przestępczości będą różnicowały subiektywną jakość życia osadzonych kobiet i mężczyzn. Niniejszy artykuł prezentuje refleksje dotyczące jakości życia osadzonych.

Niejednorodność w badaniach nad zadowoleniem z życia ludzi

Jakość życia odnosi się do całokształtu istnienia ludzkiego we wszystkich jego aspektach. Niektórzy twierdzą, że życie ma charakter jakościowy, jest pojmowane jako dobre albo złe, jako zadowalające lub niezadowalające. Ilu ludzi, tyle zdań na ten temat. Jeden wypowie się w taki sposób, a drugi przyjmie zupełnie inny punkt widzenia do określenia tego pojęcia. Jakość życia bowiem, jak uważa Anna Wachowiak, jest jedną z tych kategorii, która nie może zostać zdefiniowana w sposób powszechnie przyjęty i akceptowany (2001, s. 9). Wielość teorii i zdań

daje nam rozległy obraz tego tematu. Bardzo trudno jest więc uzgodnić wspólne stanowisko odnośnie do sposobu rozumienia tego zagadnienia ze względu na jego dużą ogólność. „Mimo, iż jakość życia wydaje się pojęciem oczywistym, to jednak problem ten jawi się reprezentantom różnych dyscyplin nieco inaczej, w zależności od specyficznych zainteresowań, uznawanych wartości czy też przyjmowanej perspektywy badawczej” (Sadowska 2006, s. 216). Problematyka jakości życia skupia na sobie reprezentantów wielu różnych nauk: ekonomii, nauk przyrodniczych i ścisłych. Nawet w przedmiotach technicznych można wykorzystywać jakość życia. Jednak warto tu krótko skupić się na spojrzeniu dwóch dyscyplin: pedagogiki i psychologii.

Stanisław Kowalik podaje: „bardziej zrozumiała może być wskazana wcześniej tendencja do odchodzenia od pomiaru jakości życia dla całej populacji i ograniczenia tego pomiaru do jakiejś szczególnej grupy osób. Dzięki temu pojęcie jakości życia staje się mniej ogólne, co z kolei ułatwia wynegocjowanie wspólnego stanowiska odnośnie do jego rozumienia” (1995, s. 82). Współcześnie w definicjach kładzie się większy nacisk na społeczne aspekty jakości. Może ona odgrywać rewelacyjną rolę w organizowaniu życia ludzkiego. Jakość życia człowieka to jego relacje za światem. W sytuacji, gdy człowiek jest zadowolony z życia, ma wsparcie od innych, posiada szczęśliwą rodzinę i źródło dochodu, czuje się bezpieczny. To wszystko sprawia, że jakość życia człowieka wzrasta. Naukowy zaś język przedstawia to pojęcie następująco: „Jakość życia (*quality of life*) to poczucie satysfakcji jednostek lub grup społecznych wynikające ze świadomości zaspokojenia własnych potrzeb oraz spostrzegania możliwości osiągnięcia rozwoju jednostkowego i społecznego” (Rottermund, Klinik i in. 2005, s. 71). Taka definicja traktuje bardzo ogólnie o jakości życia. Zawiera w sobie właściwie wszystko, jednak można by ją poszerzać i zmieniać.

Istnieje znaczący zasób zachodniej literatury badającej jakość życia ludzi, która dla każdej jednostki ma wymiar zarówno subiektywny, jak i obiektywny. Wskaźniki subiektywne doświadczane przez samą jednostkę oraz określane obiektywnie za pomocą dobrze rozwiniętego sondażu o dopuszczalnych właściwościach psychometrycznych mogą uchodzić za bardziej odpowiednie przy ocenianiu jakości życia (Schalock, Verdugo Alonso 2002). Poza tym, samoocena własnej jakości życia jest promowana jako główne źródło informacji pomocne w programach dla ludzi. Robert L. Schalock rozpatruje ten problem odnośnie do ludzi z niepełnosprawnością intelektualną, aczkolwiek można w ten sposób rozpatrywać każde środowisko. W tym wypadku będą to osoby osadzone w zakładzie karnym (Chou i in. 2007, s. 875).

Rozpatrywanie jakości życia subiektywnie prezentuje większość teorii psychologicznych i filozoficznych. Zdaniem Anny Zalewskiej są to koncepcje, które podkreślają, że ludzie, żyjąc w różnych warunkach, mogą być szczęśliwi z różnych powodów, co wcześniej podkreślono. Zgodnie z tymi koncepcjami, „każdy

człowiek jest najlepszym ekspertem i najbardziej kompetentnie potrafi ocenić jakość swojego życia, stosując własne kryteria oceny i bezpośrednio określając swój stosunek do życia, jakie wie” (Zalewska 2005, s. 19).

Mimo że nadal toczy się dyskusja na temat tego, jak oceniać indywidualną jakość życia, przyjmuje się, iż powinno się to robić na podstawie zatwierdzonego modelu jakości życia przy pomocy różnorodnych metod. W obecnych badaniach jakość życia została zdefiniowana w odniesieniu do dwóch domen: standardu życia i zadowolenia z siebie. Określone domeny zostały dostosowane przy pomocy wskaźników jakości, do których odnosi się literatura poświęcona jakości życia (Chou i in. 2007, s. 875-876). Zagadnienie to jest konstruktem wielowymiarowym, obejmującym wiele aspektów (wymiarów, domen) ludzkiego istnienia. R.L. Schalock stwierdza, że rzeczywista liczba domen nie jest tak ważna, jak rozpoznanie, że każda zaproponowana struktura musi uwzględniać potrzebę dla wieloelementowej konstrukcji podkreślającej fakt, że ludzie zdają sobie sprawę z tego, co jest dla nich ważne (Schalock, Verdugo Alonso 2002, s. 293).

Niektóre aspekty życia kobiet i mężczyzn osadzonych w zakładach karnych

Zmieniający się świat prowadzi do tego, że przestępczość przybiera formy bardzo zorganizowane. Dzisiaj mamy coraz częściej do czynienia właśnie z tego typu działalnością przestępczą. Zjawisko takie przejawia się przez „1) istnienie trwałych struktur organizacyjnych prowadzących planową działalność przestępczą, ukierunkowaną na osiągnięcie maksymalnych korzyści materialnych, wpływu na funkcjonowanie władz administracyjnych, sądowniczych i gospodarczych, 2) zawodowy, nieograniczony terytorialnie charakter tej działalności przestępczej, która stanowi podstawę utrzymania członków organizacji, zapewnia bezpieczeństwo i środki na przechodzenie do działalności zgodnej z prawem, 3) bezwzględna hermetyczność wewnętrzną i zewnętrzną struktur, używanie przemocy, szantażu, korupcji” (Mądrzejowski 2008, s. 36). Przestępczość przybiera różne formy: kryminalną, ekonomiczną (gospodarczą) i narkotykową. Wraz ze zmianami przestępczości została zachwiana istniejąca od wielu lat proporcja osadzonych kobiet i mężczyzn. Nadal kobiet jest mniej, ale statystyki w Stanach Zjednoczonych wskazują, że co czwartą osobą aresztowaną poniżej 18. roku życia jest dziewczyna. Jednocześnie liczba przestępstw gwałtownych w środowisku dziewcząt rośnie szybciej niż u chłopców. Zauważa się duże nasilenie zachowań dewiacyjnych dziewcząt związanych z agresywnością i brutalnością. Oznacza to, że przestępczość dziewcząt staje się poważnym problemem społecznym. W Polsce nie ma tak gwałtownego wzrostu przestępczości dziewcząt i kobiet, chociaż ich liczba w ostatnich latach wzrosła. W ciągu 11 lat (1989-2000) przestępczość kobiet wzrosła o 84%

(Biel 2008, s. 9, 62 i 76). Nie oznacza to też, że przestępczość mężczyzn nie rośnie, bowiem statystyki pokazują, że przestępczość kobiet wzrasta proporcjonalnie do przestępczości mężczyzn. Czynniki sprzyjające pojawieniu się przestępczości kobiet szukano w wielu teoriach, które nie dały jednoznacznej odpowiedzi. Począwszy od biologicznych uwarunkowań, teorii kompleksów Edypa i Elektry Freuda, w XXI wieku zwrócono uwagę na środowiska życiowe kobiet, przebieg ich socjalizacji, zajmowaną pozycję w społeczeństwie, zaangażowanie w życiu społecznym i aktywizację zawodową. Znamienny jest także fakt, że od kobiet nadal oczekuje się tworzenia ogniska domowego, wychowania dzieci, bycia żoną (Biel 2008, s. 191).

Cel i metoda badań

Celem przeprowadzonych badań było określenie zadowolenia z życia kobiet i mężczyzn osadzonych w zakładach karnych. Z uwagi na rozmiary artykułu skoncentruję się na jednym wybranym problemie badawczym, wynikającym z tak postawionego celu: Czy istnieje różnica pomiędzy kobietami i mężczyznami w zakresie zadowolenia ze standardu życia i zadowolenia z siebie?

W analizie statystycznej materiału badawczego ustalono następujące wskaźniki: liczebność, średnia arytmetyczna (M), odchylenie standardowe (SD), test t-Studenta. Badanie przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego, techniką ankiety z wykorzystaniem kwestionariusza¹. Badanych poproszono o zaznaczenie na siedmiostopniowej skali od 7 (jestem bardzo zadowolony) do 1 (jestem bardzo niezadowolony) poziomu szczęścia, jego warunków, zadowolenia ze standardu życia i zadowolenia z siebie. W badaniach posłużono się skalą jakości bieżącego życia. Wzorcem dla zastosowanej metody była „drabina Cantrila” (Czapiński 1992 za: Błachnio 2002, s. 42).

Badaniami objęto 70 kobiet i 70 mężczyzn. Najmłodsza kobieta miała 21 lat, a najstarsza 58. Przeciętna osadzona kobieta miała 36,7 lat. Natomiast najmłodszy mężczyzna miał 18 lat, a najstarszy 68. Średnio osadzony mężczyzna miał 31,6 lat. Rozpiętość wiekowa jest większa u osadzonych mężczyzn, którzy są przeciętnie o pięć lat młodszy od kobiet. Analiza danych w tabeli 1 świadczy o tym, że w badanych grupach największa liczba respondentów mieściła się w przedziale wieku 21-30 lat – 44,93% kobiet i 51,43% mężczyzn. Osadzonych do 20 lat było dziewięcioro wśród mężczyzn. Czyny przestępcze popełnia więcej młodszych mężczyzn niż kobiet.

¹ Badania w Zakładzie Karnym dla kobiet w Grudziądzu przeprowadziła Ewa Rambowicz w 2006 roku. Natomiast badania w Zakładzie Karnym dla mężczyzn w Bydgoszczy przeprowadził Jarosław Kowalski w 2009 roku.

Tabela 1. Struktura demograficzna badanej grupy

Wiek	Kobiety		Mężczyźni	
	N	%	N	%
Do 20	-		9	12,86
21-30	31	44,93	36	51,43
31-40	11	15,94	10	14,29
41-50	17	24,64	8	11,43
51-60	10	14,49	5	7,14
61-70	-		2	2,85
Razem	69*	100	70	100

Źródło: opracowanie własne

* jedna kobieta nie podała wieku

Najmniejszą karą otrzymaną przez osadzoną kobietę jest jeden miesiąc, a najdłuższą – 10 lat. Natomiast mężczyźni jako najmniejszą karę otrzymali również jeden miesiąc, ale najdłuższa kara wynosiła 25 lat. Średnio badane kobiety pozostają w osadzeniu około 3,1 lat, a mężczyźni 4,6 lat. Na przestępczość kobiet należy spojrzeć z trzech płaszczyzn: roli społecznej kobiety, czynu przestępczego i płciowości. Wysokość wyroku jest związana z rolą społeczną kobiety, czyli jeżeli jest ona obrazem tradycyjnego modelu kobiecości, a więc jest zależna finansowo od mężczyzny, nie jest uzależniona od alkoholu, narkotyków oraz nie jest uznana za „dewiantkę seksualną”, otrzyma niższą karę. Po drugie, kobiety częściej popełniają czyny o stosunkowo niewielkiej szkodliwości społecznej. Jednocześnie kobiety rzadziej powracają do popełniania przestępstw. Trzecim ważnym aspektem jest szczególny sposób odczuwania przez kobiety dolegliwości kary pozbawienia wolności, rozłąki z dziećmi (Kolarczyk i in. 1984, s. 261; Szczepanik 2008, s. 185). Monika Marczak wskazuje na uwarunkowania przestępczości związane z biologicznymi i psychologicznymi badaniami, które pokazują, że inny jest stopień intensywności przeżywanych frustracji przez kobiety i mężczyzn. Kobiety nie tylko bardziej odczuwają potrzebę afiliacji, ale jednocześnie silniej reagują na niepowodzenia w kontakcie z innymi ludźmi. Kobiety częściej są reprezentantkami agresji biernej a mężczyźni biernej i czynnej. Trzecia płaszczyzna obejmuje różne mechanizmy tłumienia agresji (Marczak 2008, s. 190).

Okazuje się, że 78,57% mężczyzn (55 osób) i 64,70% kobiet (44 osoby) jako miejsce zamieszkania wskazuje duże miasto. 63,77% kobiet i 56,5% mężczyzn otrzymało wyroki do trzech lat. Najdłuższy wyrok otrzymało dziewięć kobiet (13,04%) po trzy kobiety osiem, dziewięć i dziesięć lat osadzenia. Natomiast wśród mężczyzn najdłuższy wyrok to 25 lat (dwie osoby), 15 i 17 lat (po jednej osobie) i od ośmiu do dziesięciu lat – cztery osoby. Kobiety częściej popełniają przestępstwa, za które otrzymują małe wyroki, natomiast mężczyźni popełniają przestępstwa, w wyniku których otrzymują dłuższą karę.

Tabela 2. Wykształcenie badanych

Wykształcenie	Kobiety		Mężczyźni	
	N	%	N	%
Podstawowe	24	34,78	39	56,52
Zawodowe	26	37,68	19	27,55
Średnie	18	26,09	9	13,04
Wyższe	1	1,45	2	2,89
Razem	69	100	69	100

Źródło: opracowanie własne

Tabela 2 zawiera dane charakteryzujące wykształcenie badanych osób. 56,52% mężczyzn i 34,78% kobiet ma wykształcenie podstawowe; 37,68% kobiet i 27,55% mężczyzn ukończyło szkołę zawodową; 26,09% kobiet i 13,04% mężczyzn zdało maturę, a studia wyższe ukończyła jedna kobieta i dwóch mężczyzn. Osadzeni mężczyźni mają w większości wykształcenie podstawowe, natomiast kobiety – zawodowe i średnie. Ostatnią cechą demograficzną jest stan cywilny badanej grupy więźniów. Uzyskane w trakcie badań informacje zamieszczone zostały w tabeli 3.

Tabela 3. Stan cywilny badanych grup

Stan cywilny	Kobiety		Mężczyźni	
	N	%	N	%
Żonaty/mężatka	23	33,33	13	18,84
Kawaler/panna	25	36,24	44	63,78
Rozwiedziony/a	14	20,29	10	14,49
Wdowiec/a	7	10,14	2	2,89
Razem	69	100	69	100

Źródło: opracowanie własne

Badana grupa kobiet to panny (36,24%) i mężatki (33,33%). Rozwiedzione stanowią 20,29% badanej grupy kobiet, a wdowy 10,14%. Mężczyźni są w większości kawalerami (63,78%). Więźniów żonaty jest 18,84%, rozwiedzionych 14,49%, a wdowców 2,89%. Biorąc pod uwagę osoby stanu wolnego, czyli takie, które nie zawarły związku małżeńskiego, są po rozwodzie lub w stanie wdowieństwa, można zauważyć, że czyny przestępcze w mniejszym stopniu popełniają osoby mające rodziny. 66,67% kobiet i 81,165% mężczyzn „stanu wolnego” w badanej grupie popełniło przestępstwa. Analiza struktury społeczno-demograficznej grupy jest podstawą kolejnych rozważań związanych z jakością życia.

Szczęście i jego perspektywy

Najbardziej znanym autorem książki o szczęściu jest Władysław Tatarkiewicz. Filozof ten sformułował kilka definicji tego ważnego pojęcia. Szczęście rozumiał jako „stan pełnego, trwałego i uzasadnionego zadowolenia z całości życia”. Inna definicja sprowadza szczęście do życia dającego pełne, trwałe i uzasadnione zadowolenie (Tatarkiewicz 1965, s. 10). Według pierwszej definicji, aby być szczęśliwym, trzeba być zadowolonym z życia, natomiast druga mówi o tym, że należy wieść życie, z którego jest się zadowolonym. Różnica pomiędzy definicjami jest tylko leksykalna, językowa (Drabarek 2004, s. 159). We wskazanych ujęciach główną rolę odgrywa całościowy bilans szczęścia w życiu danej jednostki. Zatem jeżeli bilans ten jest dodatni, to można powiedzieć, że życie takiej jednostki było szczęśliwe.

Dzisiaj, kiedy zaglądamy to *Małego słownika etyki*, czytamy, że szczęście to „przeżycie psychiczne, charakteryzujące się ogólnym zadowoleniem” (Jedynak 1994, s. 220). Szczęście dotyczy krótkotrwałego momentu bądź też stanu zadowolenia z całości życia ludzkiego. Jest to więc stanowisko podobne do W. Tatarkiewicza, obejmujące bilans życia. Niektóre jednostki odznaczają się wieloma emocjami pozytywnymi, których poziom pozostaje stały przez całe życie. Ludzie ci przez większość czasu czują się wspaniale. Ale równocześnie jest też grupa osób, która nie czuje się dobrze. Pozostali mieszczą się między skrajnościami. Jak wskazuje Martin E.P. Seligman, wynikiem jest teoria, że każda osoba ma genetycznego sternika, który wyznacza kurs życia emocjonalnego. „Jeżeli ten kurs nie prowadzi przez morza pełne słońca, to – zgodnie z tą teorią – niewiele możemy zrobić, by czuć się szczęśliwsi. Tym, co możesz zrobić, jest pogodzenie się z faktem, że jesteś skazany na przebywanie w tej chłodnej strefie emocjonalnej, ale jednocześnie zdecydowane kierowanie się ku osiągnięciom, które napełniają innych, tych o wysokiej afektywności pozytywnej, wszystkimi tymi wspanialszymi uczuciami (Seligman 2005, s. 56). Jak pisze w swoich rozważaniach Anna Drabarek, sam W. Tatarkiewicz stwierdzał, że „do szczęścia potrzeba jednemu mniej, drugiemu więcej, a szczęście tego, kto się zadowala małym, nie jest ani mniej szczęściem, ani mniejszym szczęściem, niż szczęście tego, kto dużo od życia wymaga” (Tatarkiewicz, cyt. za: Drabarek 2004, s. 159). Trudno dookreślić pojęcie szczęścia, które ma przeszło dwutysiącletnią tradycję. Okazuje się, że dzieje szczęścia były ujmowane najczęściej w dwa stanowiska. Pierwsze to pojmowanie szczęścia jako doskonałości, a drugie jako przyjemności. Współczesne definicje często zawierają w sobie zarówno pierwiastek doskonałości, jak i przyjemności (Drabarek 2004, s. 159).

Biorąc pod uwagę wszystko, co wydarzyło się w życiu osadzonych, badani oceniali swój poziom szczęścia. Okazało się, że kobiety są mniej szczęśliwe ($M=2,79$) niż mężczyźni ($M= 3,69$). Test t-Studenta wyniósł 2,59, a odchylenie

standardowe - 2,19. Wynik jest istotny statystycznie - potwierdza tezę, że kobiety gorzej znoszą osadzenie w więzieniu niż mężczyźni. Jest to o tyle ciekawe badanie, że można je porównać z badaniami M.E.P. Seligmana. Autor, posługując się taką samą skalą zadowolenia z życia, zbadał wiele osób z różnych kultur. Okazuje się, że więźniowie płci męskiej czują niezadowolenie wyraźnie poniżej średniej. Polscy więźniowie mają zatem wyższy poziom zadowolenia. Jak stwierdza Seligman, „Emocje odnoszące się do przeszłości obejmują szeroki wachlarz - od pogody ducha, dumy i zadowolenia po gorycz i mściwą złość” (Seligman 2005, s. 95). Emocje, które odnoszą się do naszej przeszłości, są określone naszymi myślami o przeszłości. Jednak związek między myśleniem i emocjami należy do jednego z najstarszych i najbardziej kontrowersyjnych kwestii w psychologii. Istnieje wiele poglądów, które wyraźnie popierają pogląd o związku emocji z myśleniem. Wskazuje na to fakt, że kiedy człowiek jest przygnębiony, to łatwiej przypomina sobie smutne niż radosne wydarzenia (Seligman 2005, s. 95).

Poziom szczęścia nie jest wysoki u badanych, ale jednocześnie mają oni silne pragnienie życia. Określają je jako bardzo cenne (kobiety - 5,37%, a mężczyźni - 5,33%) (test $t=-2,59$; $SD=2,19$). Nie stwierdzono w tym badaniu różnic statystycznie istotnych między kobietami i mężczyznami. Badani respondenci wypowiedzieli się na pytanie, w jakim stopniu poziom życia, który osiągnęli, jest tym, na co zasługują. Średnio okazuje się, że aktualny poziom życia kobiet jest nieco gorszy od tego, na co zasługują, bowiem należy im się od życia trochę więcej ($M=2,7$). Mężczyźni poziom swego życia ocenili nieco wyżej ($M=3,17$), ale różnica wyników jest statystycznie nieistotna. Zatem obie grupy badanych oceniają swój poziom życia tylko jako nieco gorszy od tego, na jaki faktycznie zasługują. Z tym pytaniem wiąże się kolejne ważne zagadnienie, czyli czy badani osadzeni są zadowoleni ze swojego życia. Okazuje się, że mężczyźni ($M=4,06$) są bardziej zadowoleni ze swojego życia niż kobiety ($M=3,49$). Stwierdzono różnicę statystycznie istotną (test $t=-2,46$, $SD=1,27$).

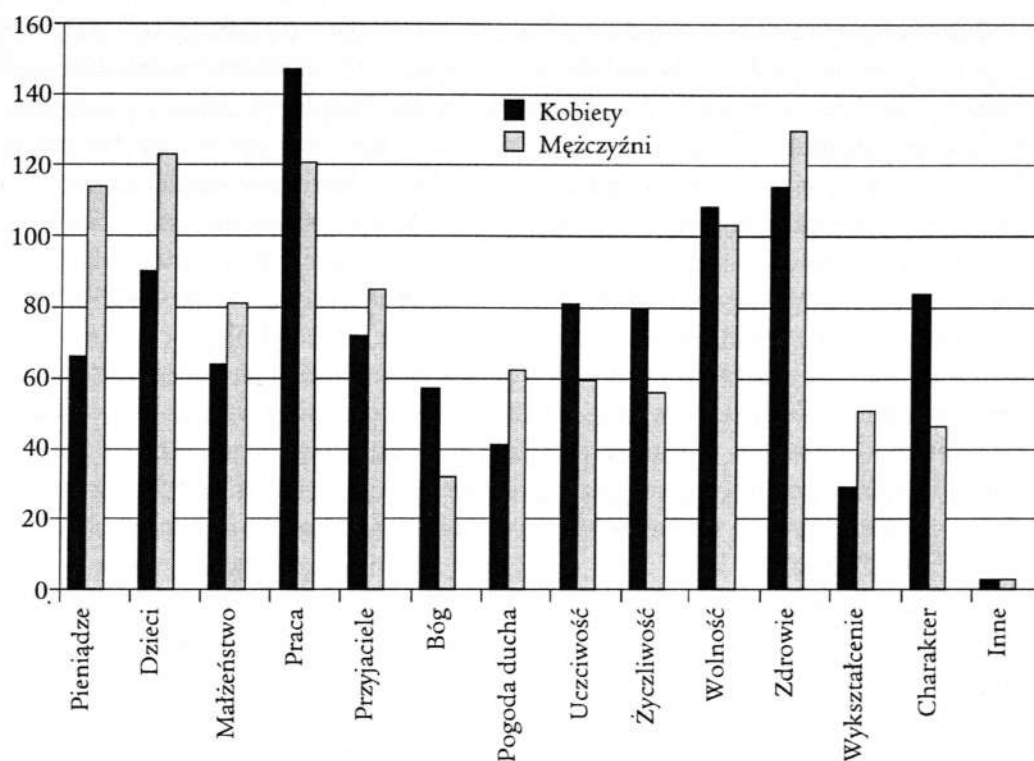
Liczne badania porównawcze nad jakością życia kobiet i mężczyzn wskazują, że ocena jakości życia dokonywana przez kobiety i mężczyzn nie różni się istotnie między sobą (Argyle 2004; Edewor 2004 za: Kowalik i in. 2006, s. 11). Ale, jak sam S. Kowalik wskazuje, percepcja jakości życia jest bardzo wrażliwa na zmiany zachodzące w środowisku zewnętrznym. Zwrócić należy uwagę, że kobiety gorzej niż mężczyźni znoszą izolację więzienną i dlatego mają niższą ocenę jakości życia. Co trzecia badana kobieta została odizolowana od męża i dzieci, co miało związek z oceną zadowolenia. Można więc przypuszczać, że badanie osadzonych kobiet i mężczyzn może być związane z ukazanymi różnicami statystycznie istotnymi. Ponadto w badaniach prowadzonych przez zespół S. Kowalika ukazano, iż płęć psychologiczna ma istotne znaczenie dla odczuwania zadowolenia lub niezadowolenia we wszystkich wyróżnionych sferach jakości życia (Kowalik i in. 2006, s. 22).

Przeprowadzenie tego badania byłoby bardzo interesujące, bowiem wskazywałoby, jaką płcią psychologiczną charakteryzują się osoby popełniające czyny przestępcze.

Badanym podano 14 warunków udanego szczęśliwego życia, spośród których mieli wybrać pięć najważniejszych i nadać im rangę od 1 do 5. Tabela 4 prezentuje wybory dokonywane przez badanych. Na uwagę zasługują dwa warunki, tzn. pieniądze i dzieci. 26 badanych kobiet (37,14%) na pierwszym miejscu wymieniło pieniądze, a 25 (35,71%) dzieci. Podobnie było u mężczyzn, jednak wyniki były niższe. Pieniądze na pierwszym miejscu postawiło 16 mężczyzn (22,86%), a dzieci – 13 (18,57%). Kobiety częściej niż mężczyźni na pierwszym miejscu stawiały jako warunek udanego szczęśliwego życia pieniądze i dzieci. W rezultacie tych badań skonstruowano hierarchię warunków udanego szczęśliwego życia dla kobiet i mężczyzn. Wyniki zawarte zostały w tabeli 5, a graficznie dane prezentuje wykres 1.

Tabela 4. Warunki udanego szczęśliwego życia w opinii badanych

Warunki udanego szczęśliwego życia	Miejsce od 1 do 5 – Kobiety						Miejsce od 1 do 5 – Mężczyźni					
	1	2	3	4	5	Suma wyborów	1	2	3	4	5	Suma wyborów
Suma wyborów												
Pieniądze	26			5	4	66	16	6	9	1	11	114
Dzieci	25	20	1	3	2	90	13	18	12	2	6	123
Udane małżeństwo	4	12	11		1	64	4	8	11	7		81
Praca	3	18	15	12	3	147						121
Przyjaciele	2	2	3	3	9	72						85
Opatrzność, Bóg		4	6	4	3	57	3		2	2	3	32
Pogoda ducha, optymizm		1	4	3	3	41	2	4	3	2	7	62
Uczciwość		6	8	10	1	81	3	4	6	5	2	59
Życzliwość i szacunek otoczenia		3	5	6	7	80	2	2	7	6	1	56
Wolność, swoboda	1	1	11	8	8	108	4	3	3	11	8	103
Zdrowie	2	1	2	11	12	114	11	7	3	9	12	130
Wykształcenie	2		2	4	1	29	1	5			8	51
Silny charakter	2	2	1		15	84	2	1	2	4	4	46
Inne	3					3	2	1				3
	70	70	69	69	69	–	63	59	58	49	62	–

Wykres 1. Warunki szczęśliwego życia w opinii badanych

Tabela 5. Porównanie rang warunków udanego szczęśliwego życia badanych

Warunki udanego szczęśliwego życia	Ranga - kobiety	Ranga - mężczyźni
Pieniądże	9	4
Dzieci	4	2
Udane małżeństwo	10	7
Praca	1	3
Przyjaciele	8	6
Opatrzność, Bóg	11	13
Pogoda ducha, optymizm	12	8
Uczciwość	6	9
Życzliwość i szacunek otoczenia	7	10
Wolność, swoboda	3	5
Zdrowie	2	1
Wykształcenie	13	11
Silny charakter	5	12
Inne	14	14

Kobiety i mężczyźni różnią się w swoich preferencjach obejmujących warunki szczęśliwego życia. Średnio dla badanych kobiet najważniejsza jest praca, zdrowie, wolność, a dopiero na czwartym miejscu dzieci. Natomiast pierwsze cztery miejsca u mężczyzn to: zdrowie, dzieci, praca i pieniądze. Mężczyźni bardziej cenią sobie poza zdrowiem dzieci. Ważność dzieci dla badanych kobiet ukazuje stawianie ich na pierwszym i drugim miejscu. U mężczyzn wygląda to nieco inaczej, bowiem nadają temu warunkowi trzy pierwsze miejsca. W rezultacie kobiety na pierwszych trzech miejscach wymieniają dzieci 46 razy, a mężczyźni – 43. Różnica związana jest z postawieniem dzieci przez kobiety na dwóch kolejnych miejscach.

Wśród badanych dominują dwa środowiska: rodzinne i zawodowe. Potwierdzenie uzyskanych wyników występuje w literaturze, gdzie czytamy, że przestępczość jest spowodowana najczęściej słabą więzią małżeńską oraz niestabilnością zawodową. „Im silniejsze są związki dorosłego z pracą i rodziną, tym mniej popełnia on przestępstw i w tym mniejszym stopniu angażuje się w zachowania dewiacyjne” (Schneider 1997-1998, s. 33, cyt. za: Marczak 2008, s. 198). Z tego względu badani wskazują na te płaszczyzny, które przyczyniły się w ich wypadku do przestępczości i dlatego uznają je jako ważny warunek szczęścia. Na ostatnich trzech miejscach kobiety umieściły opatrność, Boga, pogodę ducha, optymizm oraz wykształcenie. Dla badanych mężczyzn najmniej ważne okazały się: wykształcenie, silny charakter, opatrność, Bóg. Badani więźniowie uznali wykształcenie i opatrność, Boga za warunki najmniej ważne w osiągnięciu szczęścia. Trudno postawić wniosek, dlaczego umieścili Boga na ostatnim miejscu, bowiem być może jest to związane z byciem osobą niewierzącą. Inaczej prezentuje się drugi warunek, czyli wykształcenie, do którego badani również przywiązują mniejszą rolę. Badania ukazują, że 34,78% kobiet i 56,52% mężczyzn posiada wykształcenie podstawowe, a 37,68% kobiet i 27,55% mężczyzn ukończyło szkołę zawodową. Więźniowie nie mają zatem rozwiniętych aspiracji edukacyjnych.

Badanych poproszono o zdefiniowanie pojęcia zadowolenia z życia. Trzydzieści kobiet zdefiniowało wskazane pojęcie. Trudno jest poklasyfikować podane definicje. Można przyjąć, że w każdym wskazanym wypadku określają one subiektywny obraz zadowolenia poszczególnej badanej kobiety. Dla większości z nich zadowolenie sprowadza się do szczęśliwej rodziny, dzieci, bycia zdrowym. Ważne jest też realizowanie własnych celów życiowych i życie zgodne z zasadami człowieczeństwa. Egzemplifikacją tej ogólnej charakterystyki są następujące wypowiedzi badanych więźniarek:

- „Spełnienie marzeń moich dzieci
- Być szczęśliwym, akceptowanym przez innych i niezależnym od innych, mieć kochaną rodzinę, udany związek, rodzina i zdrowie. Realizacja swoich zainteresowań ale nie kosztem innych, zadowolenie z rodziny, mniej stresów, szczęście w rodzinie, zdrowie, szacunek, stabilizacja życiowa, być bliżej rodziny, mieć kochający dom, dzieci, prace, zdrowie, miłość, przyjaźń, zadowo-

- lenie na płaszczyźnie zawodowej, zadowolenie z dzieci oraz relacji między rodzicem a dzieckiem
- być kochaną, mieć pieniądze i mieszkanie, być pełnym życia, szczęście, radość, posiadają coś, nie zapomnieć być, cieszyć się z najmniejszych rzeczy, szacunek do siebie i otoczenia, mieć dla kogo żyć
- owoce, które uzyskałam, jakie stworzyłam i wypracowałam w dotychczasowym życiu
- być zdrowym i realizować cele, praca, możliwość osiągnięcia wytyczonych celów
- to, co się dzieje wokół mojej osoby, czuję się kochana
- życie godne z zasadami człowieczeństwa; spełnienie podstawowych wartości: zaangażowanie, współczucie, współpraca, odwaga, sprawiedliwość, pomaganie, uczciwość, poczucie humoru, szczęście, lojalność, cierpliwość, szacunek, odpowiedzialność, samodzielność i tolerancja
- Będę zadowolona po wyjściu z więzienia
- osiągnięcie niezależności w sensie psychicznym i materialnym
- mieć to na co człowiek zasługuje
- stan psychiczny w jakim się znajdujemy ma duży wpływ na nasze zadowolenie” [jest to badana, która określiła, że życie straciło dla niej wartość].

Na to samo pytanie uzyskano 27 odpowiedzi mężczyzn, którzy w większości sprowadzali zadowolenie z życia do rodziny i dzieci oraz zdrowia. Egzemplifikacją definiowania zadowolenia z życia są następujące wypowiedzi badanych:

- „Radość z tego, co posiadam (dzieci, żona, rodzice, rodzeństwo), wyznaczanie celów i ich osiągnięcie, możliwość spełnienia swoich marzeń, zdrowie, plany na przyszłość, które realizujemy
- szczerłość, wzajemna życzliwość, znalezienie kogoś, dla którego bym się poświęcił
- seks i pieniądze, przyjaźń, miłość, kultura, zgoda
- możliwość zaspokojenia własnych potrzeb
- bycie szczęśliwym, trzeba docenić to, że się jest na tym świecie
- warunki osobiste, życie w biedzie bądź też w luksusie, owoc to, w jakim otoczeniu żyjemy
- trzeba czuć się spełnionym i nie mieć odczucia, że coś było można zrobić lepiej
- odpowiednie podejście do spraw życiowych i otaczającego świata
- spełnienie się w różnych momentach życia i różnych jego dziedzinach, spełnienie swoich celów życiowych
- wykształcenie oraz zawód
- zaplecze finansowe, byt, praca
- wolność
- moje samopoczucie fizyczne i psychiczne”.

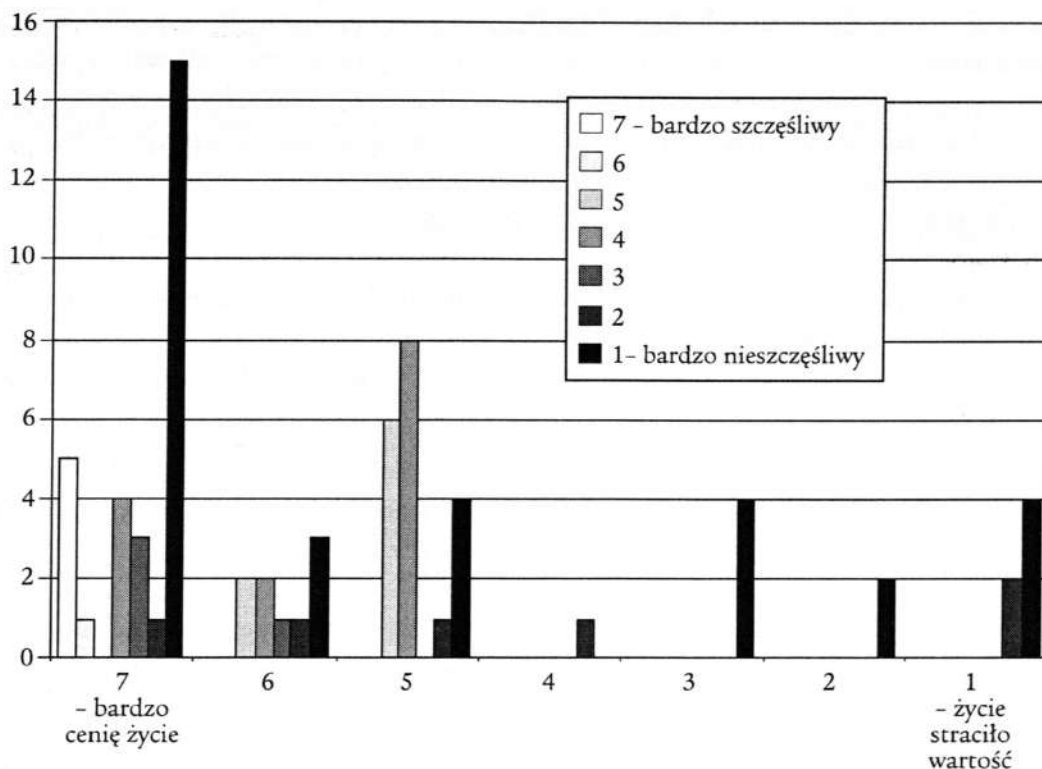
Wypowiedzi badanych obejmują w większości sferę rodziną, jej szczęście, bycie z dziećmi, rodzicami. Dostrzegają wagę wartości uniwersalnych w życiu, spełnienie marzeń. Występuje także pragnienie posiadania zaplecza finansowego, lecz nie jest to najważniejsze. Biorąc pod uwagę wcześniej przytoczone wyniki, można stwierdzić, że rodzina i praca jest najważniejszym warunkiem szczęścia.

Określony poziom szczęścia badanych ukazano na tle oceny pragnienia życia. Okazało się, że wśród 32 kobiet, które określiły swoje szczęście na poziomie pierwszym są cztery panie, dla których życie straciło wartość. Taka sytuacja występuje u dwóch mężczyzn. Do bardzo niskich ocen można zaliczyć poziom drugi i trzeci, który reprezentuje sześć kobiet i czterech mężczyzn. Życie ceni sobie siedem kobiet i dwóch mężczyzn, a bardzo ceni – 15 kobiet i dziewięciu mężczyzn. W sumie dla 14,29% kobiet (10 osób), które są niezbyt szczęśliwe, życie straciło wartość. Wśród mężczyzn jest to 8,6% (6 osób). Natomiast dla 31,43% kobiet i 15,71% mężczyzn, mimo że czują się niezbyt szczęśliwi, życie bardzo sobie cenią. Ocena własnego szczęścia i życia na poziomie średnim (4) obejmuje 20% kobiet (14 osób) i 24,29% mężczyzn (17 osób). Taki sam wynik obejmuje kobiety uznające się za szczęśliwe i równocześnie bardzo ceniące sobie życie. Mężczyzn czujących się szczęśliwymi i ceniącymi życie jest nieco więcej, bowiem 28,57% (20 osób). Wśród badanych 7,1% kobiet (5 osób) i 4,29% mężczyzn (3 osoby) uznaje się za bardzo szczęśliwych i ceniących życie. Badania wykazują, że kobiety, które nie uznają siebie w obecnej sytuacji za szczęśliwe ($M=2,76$), cenią sobie życie ($M=5,37$). Badani mężczyźni są bardziej szczęśliwi od kobiet ($M=3,69$) i tak samo jak kobiety cenią sobie życie ($M=5,33$).

Tabela 6. Ocena własnego szczęścia na tle oceny życia w opinii kobiet i mężczyzn

	1 – niezbyt szczęśliwy		2		3		4		5		6		7 – bardzo szczęśliwy		Σ	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
1 – życie straciło dla mnie wartość	4	2	2					1							6	3
2	2	1													2	1
3	4	3				1		2		1					4	7
4		1	1	2		1		6						1	1	11
5	4	1	1			1	8	4	6	3	1	1		1	20	11
6	3	1	1	2	1	3	2	1	2	3		1		1	9	12
7 – bardzo cenię sobie życie	15	9	1	1	3	4	4	3		3		5	5		28	25
Σ	32	18	6	5	4	10	14	17	8	10	1	7	5	3	70	70

Źródło: opracowanie własne

Wykres 2. Ocena własnego szczęścia na tle oceny życia w opinii kobiet i mężczyzn

Kontynuacją rozważań było określenie życia jako nudnego, zwyczajnego lub pasjonującego. Badani mieli możliwość podania swojej definicji życia i uzasadnienia tej odpowiedzi. Wyniki badań zebrane zostały w tabeli 7.

Tabela 7. Definiowanie życia przez kobiety i mężczyzn osadzonych w zakładach karnych

Definiowanie życia	Nudne		Zwyczajne		Pasjonujące		Σ	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Kobiety	9	12,86	37	52,86	24	34,39	70	100
Mężczyźni	4	5,71	42	60	24	34,39	70	100

Źródło: opracowanie własne

Taka sama liczba mężczyzn i kobiet (24 osoby, 34,39%) uznała życie jako pasjonujące. Dla 37 kobiet (52,86%) i 42 mężczyzn (60%) życie jest zwyczajne. Najbardziej badani opowiadali się za nudnym życiem - dziewięć kobiet (12,86%) i czterech mężczyzn (5,71%). Ponad połowa badanych definiuje więc życie jako zwyczajne. Badani zostali poproszeni o uzasadnienie swojego stanowiska. Wyowiedzi uzasadniających swoją decyzję wyboru było niewiele, ale te, które się

pojawiły, były interesujące. Egzemplifikacją są następujące wypowiedzi pięciu mężczyzn:

- „życie jest pełne niespodzianek, wystawiające na próbę nasze uczucia, daje nam możliwość ciągłego rozwoju i bycia z ukochanymi osobami, w życiu zawsze można coś zmienić
- Ciekawe, nigdy nie wiadomo, co się wydarzy
- urocze
- zaskakujące, ponieważ nigdy nie da się przewidzieć co w danym momencie może się wydarzyć
- niczym papier toaletowy” [badany nisko ocenił swój poziom szczęścia i wartość życia].

Natomiast cztery kobiety uzasadniały swoją odpowiedź następująco:

- „aktywne, które trzeba prowadzić poprzez pokonywanie wszelkich utrudnień i problemów, zmierzając do uzyskania stabilizacji
- życie na średnim poziomie
- straciłam męża i mieszkanie [życie straciło dla tej respondentki wartość, nie jest ona szczęśliwa]
- to zalety”.

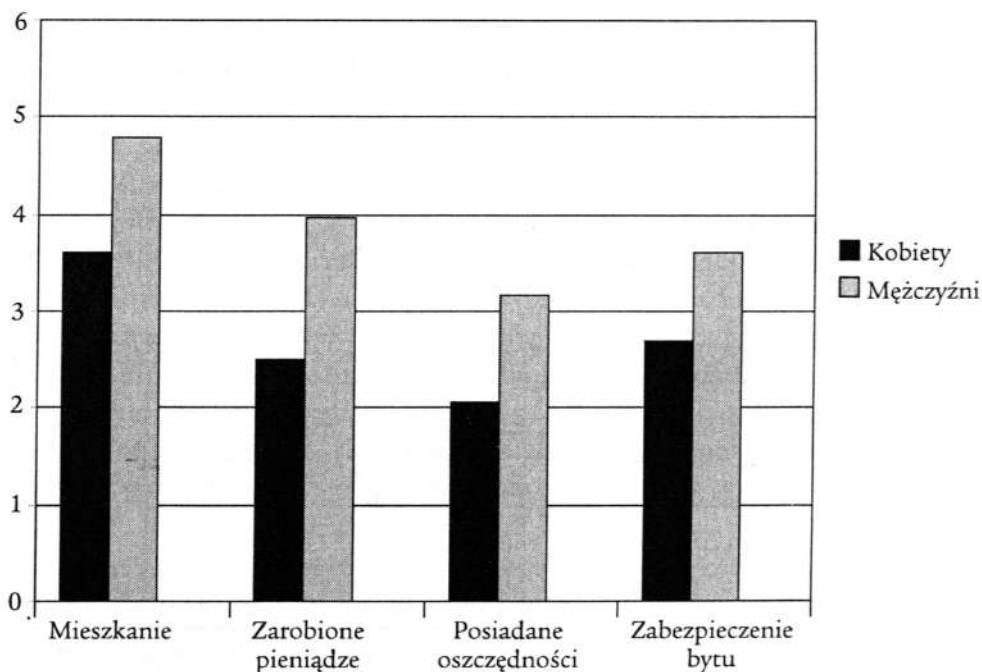
Badane osoby pisały swoje wypowiedzi, będąc reprezentantami dwóch skrajnych biegunów: albo były to osoby zadowolone z życia i szczęśliwe, albo pozbawione szczęścia, nisko oceniające wartość życia. Charakter wypowiedzi jest więc pozytywny albo negatywny. Wypowiedzi są związane z wcześniejszymi doświadczeniami jednostek. Dla przykładu, respondentka, która straciła rodzinę, swoje zaplecze bytowe, jest przygnębiona. Można uznać, że ujawnia stany depresyjne, ocenia życie nie tylko jako nudne, ale we wcześniejszych pytaniach pisze, że nie jest szczęśliwa i życie straciło dla niej swoją wartość.

Tabela 8 prezentuje zebrane opinie obejmujące cztery wskaźniki standardu życia ze względu na średnią oraz odchylenie standardowe. W tabeli zaprezentowane są wyniki istotne statystycznie. Graficznie zebrane dane prezentuje wykres 3. Okazuje się, że - bez względu na badany wskaźnik - kobiety niżej oceniają poszczególne wskaźniki niż mężczyźni. Najniżej obie grupy oceniły posiadane oszczędności (kobiety $M=2,07$, mężczyźni $M=3,17$). Okazuje się, że tak niska ocena jest związana z brakiem oszczędności. Trudno jest oszczędzać, jeśli nie ma się z czego oszczędzać. Brak zatrudnienia, stałej dobrze płatnej pracy nie sprzyja oszczędzaniu. Ponadto ludzie nader często wpadają w pułapkę „kredytów”, od których trudno się uwolnić. Nieco wyżej oceniły zarobione pieniądze kobiety $M=2,5$, chociaż ocena mężczyzn była ponownie wyższa $M=3,97$. Kobietom udało się popracować na tyle, że otrzymywały wynagrodzenie, które jednak było dużo niższe od uposażenia mężczyzn. Kobiety, podobnie jak mężczyźni, są najbardziej

zadowolone z mieszkania. Kobiety oceniają mniejsze możliwości rozwoju osobistego. Jest to związane ze stereotypowym obrazem kobiety.

Tabela 8. Test t-Studenta kobiet i mężczyzn (umieszczono tylko wyniki istotne statystycznie)

Wskaźniki jakości życia	Średnia kobiet	Średnia mężczyzn	Test t-Studenta	Odchylenie standardowe
Standard życia				
Mieszkanie	3,61	4,79	-3,05	2,08
Zarobione pieniądze	2,5	3,97	-4,69	1,96
Posiadanie oszczędności	2,07	3,17	-3,53	2,02
Zabezpieczenie bytu	2,7	3,59	-2,59	2,03

Wykres 3. Wskaźniki standardu życia kobiet i mężczyzn osadzonych w zakładach karnych (M – średnia)

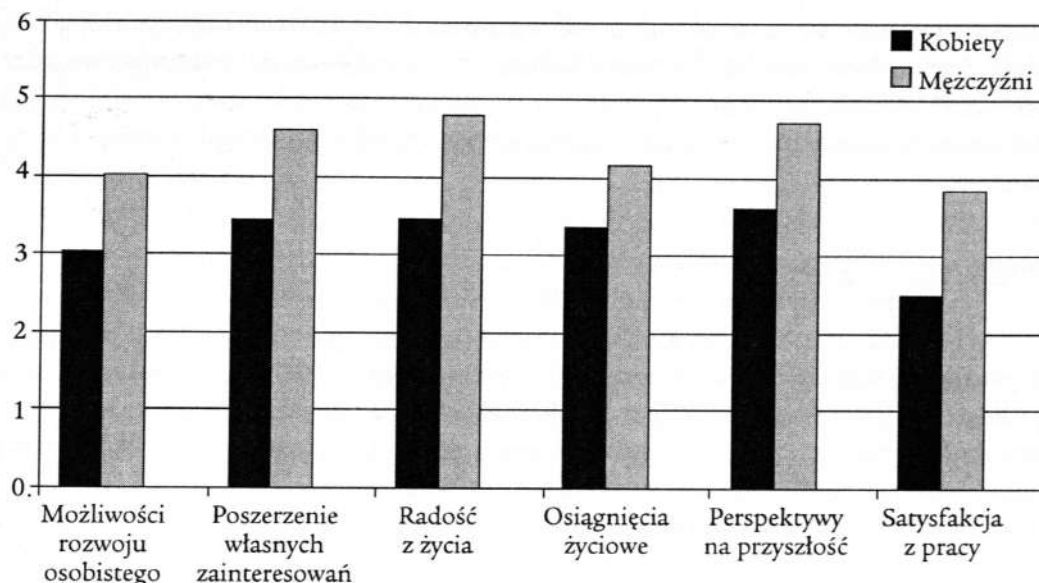
Druga domena – zadowolenie z siebie – badana była przez kilka wskaźników. Dane zebrane podczas badań umieszczone zostały w tabeli 9 oraz graficznie przedstawione na wykresie 4. Wszystkie wyniki są istotne statystycznie, czyli potwierdzają występujące różnice w ocenie zadowolenia z siebie badanych kobiet i mężczyzn osadzonych w zakładach karnych. Kobiety niżej niż mężczyźni oceniali swoje zadowolenie z siebie we wszystkich kategoriach. Najniżej obie grupy

oceniały satysfakcję z pracy (kobiety $M=2,5$; mężczyźni $M=3,84$), co oznacza, że – być może jej brak bądź charakter – stały się jednym z czynników mających znaczenie w popełnianiu czynu przestępczego. Perspektywa znalezienia przez osadzonych w przyszłości pracy jest bardzo nikła na polskim rynku pracy. Z badań opisanych wcześniej wynika, że praca u badanych zajmuje w hierarchii warunków szczęścia pierwsze (kobiety) i trzecie miejsce (mężczyźni).

Niska ocena możliwości rozwoju osobistego to kolejny ważny wskaźnik zadowolenia. Obie grupy oceniły go nieco wyżej od satysfakcji z pracy (kobiety $M=3,03$, a mężczyźni $M=4,03$). Mężczyźni lepiej określają swoje możliwości rozwoju, są bardziej pozytywnie nastawieni do przyszłości. Ocena perspektyw związanych z przyszłością mężczyzn jest bardzo wysoka $M=4,71$. Kobiety też wśród wskaźników zadowolenia oceniły ją najwyżej $M=3,61$, ale w porównaniu do mężczyzn jest to dużo niżej. Największa różnica między badanymi więźniami występuje w kategorii radości życia. Wskazuje na to przeprowadzony test t-Studenta $-4,17$. Mężczyźni znacznie wyżej oceniają radość życia niż kobiety. Badane kobiety nie są zadowolone z rozwijania własnych zainteresowań ($M=3,44$). Być może dla wielu z nich sprecyzowanie zainteresowania, które nie tylko mogło być rozwijanie w czasie wolnym, ale także przyniosło satysfakcję, może być trudne. Dla mężczyzn własne zainteresowania często wiążą się z uprawianiem sportu. Prawdopodobnie dlatego też wyżej oceniają ten wskaźnik zadowolenia, bowiem w zakładach karnych mogą rozwijać własną tężyznę fizyczną $M=4,61$. Ostatnim wskaźnikiem zadowolenia są osiągnięcia życiowe. Kobiety ($M=3,37$) jak w poprzednich badaniach niżej od mężczyzn ($M=4,17$) oceniają osiągnięcia życiowe. Oceniając całościowo prezentowane wyniki, stwierdzić można, że badane kobiety są bardziej niezadowolone niż zadowolone z siebie, natychmiast mężczyźni są bardziej zadowoleni z siebie. Osadzenie w więzieniu było przyczyną nie tylko gorszego samopoczucia kobiet, ale jednocześnie spowodowało obniżenie samooceny, co w efekcie doprowadziło do tak niskiego zadowolenia z siebie.

Tabela 9. Zadowolenie z siebie w opinii badanych test t-Studenta kobiet i mężczyzn

Wskaźniki zadowolenia z siebie	Średnia kobiet	Średnia mężczyzn	Test t-Studenta	Odchylenie standardowe
Możliwości rozwoju osobistego	3,03	4,03	-2,99	2,15
Poszerzenie własnych zainteresowań	3,44	4,61	-3,67	1,79
Radość życia	3,46	4,79	-4,17	1,79
Osiągnięcia życiowe	3,37	4,17	-2,55	1,83
Perspektywy na przyszłość	3,61	4,71	-3,29	1,87
Satysfakcja z pracy	2,5	3,84	-3,87	2,08

Wykres 4. Wskaźniki zadowolenia z siebie kobiet i mężczyzn osadzonych w zakładach karnych (M – średnia)

Ostatnim badaniem uzupełniającym jest tzw. „drabinka Cantrila” obejmująca ocenę zadowolenia przed umieszczeniem w zakładzie karnym, w trakcie pobytu w nim, w obecnej chwili i za pięć lat. Drabina obejmuje liczby od 0 do 10. Na tej skali badani zaznaczają aktualny poziom zadowolenia.

Tabela 10. Ocena zadowolenia przez badane kobiety i mężczyzn (M – średnia)

Płeć	Przed umieszczeniem w zakładzie karnym	W trakcie pobytu	W obecnej chwili	Za 5 lat
Kobiety	6,26	2,71	3,02	7,29
Mężczyźni	6,93	2,9	3,54	6,29

Źródło: opracowanie własne

Na podstawie zebranych danych w tabeli 10 można stwierdzić, że przed umieszczeniem w zakładzie karnym badane osoby były na poziomie wyższym od przeciętnego. Kobiety nieco niżej oceniają swoją przeszłość w sensie retrospektywnym. Swój pobyt w zakładzie badani oceniają bardzo nisko. Kobiety (M=2,71) i mężczyźni (M=2,9) musieli poznać zasady panujące w zakładzie, co nie należało do sytuacji łatwych. Nader często były to dla nich sytuacje trudne do zaakceptowania. W chwili wypełniania kwestionariusza ankiety nieco wyżej ocenili swoje zadowolenie (kobiety M=3,02; mężczyźni M=3,54), na co mogła wpłynąć akcep-

tacja własnej sytuacji w zakładzie. Nieustannie w badaniach kobiety niżej oceniają zadowolenie, dlatego bardzo interesującym wynikiem jest perspektywa przyszłości ($M=7,29$), którą widzą bardziej optymistycznie od mężczyzn ($M=6,29$). Ponadto, ta przyszłość w ocenie mężczyzn jest gorsza niż przed pobytem w zakładzie.

Podsumowanie

„Na długość życia człowieka ma wpływ rodzaj radości, jaką on wyraża, podejmując główne zadanie istnienia” (Seligman 2005, s. 9). Jest to dość przekorny cytat do artykułu o więźniach, a każdy ma prawo do szczęścia i dla każdego jest ono czymś innym, jak wykazuje właśnie ten artykuł. Poczucie szczęścia ma związek z jakością myślenia, dokonywaniem trafnych decyzji, poczuciem autentyczności i w końcu z nadawaniem życiu sensu. Kobiety czują się mniej szczęśliwe od mężczyzn, ale jednocześnie obie grupy uznają, że życie jest bardzo cenne. Istnieje różnica statystycznie istotna w ocenie jakości życia przez kobiety i mężczyzn.

Kobiety popełniają znacznie mniej wykroczeń niż mężczyźni. Jest to związane z ich wrażliwością, macierzyństwem, a przede wszystkim bardzo silną więzią z dziećmi, mężem i innymi osobami najbliższymi. Ponadto, kobiety znacznie gorzej znoszą izolację więzienną niż mężczyźni. Najczęściej kobiety odczuwają w sposób ciągły stres powodowany karą pozbawienia wolności, a szczególnie mocno odczuwają go w czasie poprzedzającym zwolnienie. Stan większego odczuwania stresu wynika z obawy przed spotkaniem z najbliższymi – mężem i dziećmi – ze względu na niepewność o los własny i dzieci.

Kobiety osadzone w zakładzie karnym charakteryzują się bardzo różnym nastawieniem do życia, pochodzą z odmiennych środowisk, mają różne doświadczenia, nie tworzą homogenicznej grupy jednostek. Dlatego przestępczość kobiet winna być badana w perspektywie wieloczynnikowej. Współczesny kierunek analiz przestępczości kobiet obejmuje identyfikację i określenie wzajemnych powiązań pomiędzy czynnikami psychologicznymi, jak i społecznymi, które mogą sprzyjać powstaniu niepożądanego syndromu sytuacyjnego, utrudniającego kobiecie funkcjonowanie w społeczeństwie zgodnie z obowiązującymi normami (Biel 2008, s. 191-192).

Dobra i satysfakcjonująca praca będzie sprzyjać wysokiej ocenie zadowolenia z życia. Badani uznają pracę za jeden z ważniejszych warunków udanego szczęśliwego życia. Wskaźniki zadowolenia z siebie kobiet i mężczyzn wskazują, że mężczyźni czują się bardziej zadowoleni od kobiet we wszystkich badanych wymiarach. Mężczyźni lepiej widzą swoją przyszłość, mają większe perspektywy i możliwości realizacji swoich celów i zamierzeń. Ale trudno jest postawić hipotezę, dlaczego mężczyźni w perspektywie przyszłości (za pięć lat) niżej oceniają swoje zadowolenie niż kobiety.

Jest wiele warunków, które powinny być zmienione w celu uzyskania u badanych wyższego zadowolenia. Pierwszym jest zamiana nie tylko budynków więziennych, ale mechanizmów, które w nich obowiązują. Badania systemów więziennych w Europie Środkowej prowadzą do wyróżnienia pięciu podstawowych problemów (Walmsley 2005, s. 7, za: Pawełek 2008, s. 212). Pierwszy z problemów obejmuje stały wzrost osób przebywających w instytucjach penitencjarnych, czego powodem jest wiara w to, że więzienie jest lepsze niż inne środki alternatywne czy zwolnienie warunkowe. Kolejnym ważnym problemem jest stan fizyczny instytucji penitencjarnych. Istnieje wielka konieczność odnowy i wzniesienia nowych budynków umożliwiających lepsze funkcjonowanie osadzonych, jak i ich opiekunów. Znaczące jest także opóźnienie realizacji nowych regulacji prawnych oraz brak środków alternatywnych do uwięzienia. Mimo że wprowadza się powszechnie teoretycznie próbę, to nie do końca spełnia ona społeczne oczekiwania. Systemy więzienne tworzy też kadra, która powinna być nie tylko dobrze przygotowana merytorycznie, posiadać kompetencje komunikacyjne, ale również ważne jest jej zaangażowanie w stosowanie pozytywnych metod pracy wychowawczej. Ostatnim problemem jest znalezienie odpowiedniej pracy dla więźniów.

Badania wskazują, że fundamentem życia człowieka jest jego rodzina i praca. Relacje w rodzinie oparte na dialogu, szczerości, akceptacji i wsparciu będą sprzyjały pokonywaniu trudności pojawiających się podczas realizacji celów. Z drugiej strony, stała, pewna praca będzie podstawą zaspokajającą nie tylko podstawowe potrzeby.

Bibliografia

- Bartkowicz Z., Węgliński A. (2008), *Skuteczna resocjalizacja*, Lublin, UMCS
- Biel K. (2008), *Przestępczość dziewcząt. Rodzaje i uwarunkowania*, Kraków, Wyd. WAM
- Błachnio A. (2002), *Pytanie o jakość życia w kontekście rozważań nad naturą starości*, [w:] K. Obuchowski (red.), *Starość i osobowość*, Bydgoszcz, Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego
- Chou Y.C., Schalock R.L., Tzou P.Y., Lin L.C., Chang A.L., Lee W.P. & Chang S.C. (2007), *Quality of Life of Adults with Intellectual Disabilities Who Live with Families in Taiwan*, *Journal of Intellectual Disabilities Research*, vol. 51, part II, p. 875-883, November
- Czapiński (1992), *Psychologia szczęścia. Przegląd badań i zarys teorii cebulowej*, Warszawa, PWN
- Drabarek A. (2004), *Etyka umiaru. Ideal człowieka i jego szczęście w poglądach filozofów ze szkoły lwowsko-warszawskiej*, Toruń, Adam Marszałek
- Hołyst B. (2000), *Kryminologia*, Warszawa, Wyd. Prawnicze PWN
- Jedynak S. (1994), *Mały słownik etyczny*, Bydgoszcz, Wyd. Branta
- Kolarczyk T., Kubiak J.R., Wierzbicki P. (1984), *Przestępczość kobiet*, Warszawa, Wyd. Prawnicze

- Kowalik S. (1995), *Pomiar jakości życia – kontrowersje teoretyczne*, [w:] A. Bańka, R. Derbis (red.), *Pomiar i poczucie jakości życia u aktywnych zawodowo oraz bezrobotnych*, Poznań-Częstochowa, Gemini
- Kowalik S., Zakrzewska M., Stapińska J. (2006), *W jaki sposób płeć może różnicować jakość życia w różnych stadiach życia człowieka?*, [w:] M. Chomczyńska-Rubacha, *Role płciowe. Socjalizacja i rozwój*, Łódź, WSHS
- Kowalski J., *Jakość życia mężczyzn osadzonych w zakładzie karnym*, Łódź, Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna (niepublikowana praca magisterska – w trakcie przygotowywania).
- Marczak M. (2008), *Przestępczość kobiet w perspektywie teorii drogi życiowej*, [w:] M. Konopczyński, B.M. Nowak (red.), *Resocjalizacja. Ciągłość i zmiana*, Warszawa, Wyd. Pedagogium WSPR
- Mądrzejowski W. (2008), *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Wyd. Akademickie i Profesjonalne, Warszawa
- Pawełek K. (2008), *Populacja więzienna – tendencje światowe*, [w:] M. Konopczyński, B.M. Nowak (red.), *Resocjalizacja. Ciągłość i zmiana*, Warszawa, Wyd. Pedagogium WSPR
- Rambowicz E. (2006), *Jakość życia kobiet odbywających kary pozbawienia wolności*, Bydgoszcz Uniwersytet Kazimierza Wielkiego (niepublikowana praca magisterska)
- Richard L., Laforest S., Dufresne F., Sapinski J.P. (2004). *The Quality of Life of Older Adults Living in an Urban Environment: Professional and Lay Perspectives*, Canadian Journal of Ageing, nr 24, s. 19-30
- Rottermund J., Klinik A. i in. (2005) (red.), *Wybrane uwarunkowania rehabilitacji osób niepełnosprawnych*, Kraków, IMPULS
- Sadowska S. (2006), *Jakość życia uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim*, Kraków, IMPULS
- Schalock R.L., Verdugo Alonso M.A. (2002), *Handbook on Quality of Life for Human Service Practitioners*, Washington, AAMR Books and Research Monographs Editor
- Schneider H.J. (1997-1998), *Przyczyny przestępczości. Nowe aspekty międzynarodowej dyskusji o teoriach kryminologicznych*, „Archiwum Kryminologii”, t. XXIII-XXIV
- Seligman M.E.P. (2005), *Prawdziwe szczęście*, Poznań, Media Rodzina
- Szczepanik R. (2008), *Struktura i dynamika przestępczości kobiet*, [w:] M. Konopczyński, B.M. Nowak (red.), *Resocjalizacja. Ciągłość i zmiana*, Warszawa, Wyd. Pedagogium WSPR
- Tatarkiewicz W. (1965), *O szczęściu*, Warszawa, PWN
- Urban B. (2001). *Osobowościowe i społeczne predykatory zachowań społecznych*, [w:] B. Urban (red.), *Dewiacje wśród młodzieży. Uwarunkowania i profilaktyka*, Kraków, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego
- Urban B., Stanik J.M. (2007), *Resocjalizacja*, t. I i II. Warszawa, PWN
- Wachowiak A. (2001) (red.), *Jak żyć? – wybrane problemy jakości życia*, Poznań, Wyd. Fundacji Humaniora
- Walmsley R. (2005), *Prison in Central and Eastern Europe*, „Heuni Paper” No. 22, Helsinki, The European Institut for Crime Prevention and Control affiliated with the United Nations
- Zalewska A. (2005), *Dwa światy*, Warszawa, SWPS.

**Selected aspects of life satisfaction
in an opinion of sentenced men and women
Summary**

The article deals with the study in which 140 sentenced men and women participated. The study was conducted using the diagnostic survey and the questionnaire survey technique. The people who commit crimes most frequently are unmarried people, aged under 30 years who finished primary or vocational education. There is a significant statistical difference between the groups surveyed in the study. Women tend to feel less happy than men do; however, both groups recognise that life as such, is very valuable. The respondents perceive their work life as one of the most important conditions of a happy and successful life. Men see their future in a better light as they have greater perspectives and opportunities to achieve their aims and goals. Though, it is difficult to put forward any hypothesis to present the reason why men evaluate their satisfaction as lower in comparison with women when both groups assess it in a five-year future perspective.